

Alexander Gill

Efter den stora berättelsen

Uppdragsarkeologi, kulturmiljövård och förmedling

© 2008 Riksantikvarieämbetet

Redaktör: Nataliya Hulusjö, Jonas Skogsberg och Åsa Wall

Grafisk form: Kingston AB

Illustration: Magnus Bard

Tryckeri: Digaloo

ISBN: 978-91-7209-528-1

Efter den stora berättelsen

Uppdragsarkeologi, kulturmiljövård och förmedling

Alexander Gill

Innehållsförteckning

Bakgrund	5
Rapportens upplägg	6
Framåtskridandets arkeologi	7
De stora berättelsernas ideologier	9
Tvivlet på framsteget	14
Modellen för kunskapsproduktion	16
Uppdragsarkeologi och förmedling	18
Samhällsengagerad arkeologi	19
Kött är mord – skisser till en djurrättsarkeologi	22
Framtidens uppdragsarkeologi	25
Referenser	29

Efter den stora berättelsen

Uppdragsarkeologi, kulturmiljövård och förmedling

På uppdrag av programenheten vid Riksantikvarieämbetets samhälls-avdelning har jag ombetts skriva en rapport om kulturmiljövård och förmedling, med särskilt fokus på uppdragsarkeologi.

Rapporten som skrevs under november och december 2007 ska fungera som ett diskussionsunderlag för enhetens fortgående analys av kulturmiljövårdens och uppdragsarkeologins roll i samhället. Rapportens målsättning är att visa hur vår tids stora ideologier ger arkeologin en mening och ett idéinnehåll att förmedla. En uppdragsarkeologi som inte har kunskap om hur dess berättelser om det förflutna erhåller innebörd från andra dominanta berättelser har svårt att bedriva en väsentlig förmedlande verksamhet. I texten diskuteras arkeologins relation till utvecklingstanken, den moderna tidens tre stora ideologier samt hur ett postmodernt tillstånd har skapat möjligheten att förmedla andra sätt att förstå världen.

Bakgrund

En undersökning av arkeologins förmedling kan antingen belysa former och tekniker som används för att få ut ett budskap. Alternativt kan den välja att utforska idéinnehållet i det som förmedlas och vad arkeologin egentligen säger. Jag har valt det senare.

Arkeologer skriver berättelser om det förflutna och en analys av berättandets innehåll kan förläggas till en eller flera nivåer. Berättelserna handlar förvisso om gånga tider men säger alltid något mer: det som inte sägs direkt utan i stället förutsätts. I rapporten diskuteras de outtalade förutsättningarna för arkeologins berättelser, arkeologins »undertexter«. Det är i dessa undertexter som ett tydligt idéinnehåll kan identifieras. Det är undertexten som förser forntidsberättelsen med en mening, med ett budskap. Den kanske viktigaste undertexten arkeologin förmedlar är att samhället utvecklas. Rapporten fokuserar därför på utvecklingstanken.

Arkeologen har gemensamt med antikvarien att arbeta med idéer om utveckling. Medan arkeologen förklarar en forntida kulturutveckling och hur olika samhällsformationer avlöst varandra över tid arbetar antikvarien med att bevara platser eller föremål som anses viktiga för en framtida samhällsutveckling. Utvecklingstanken kan därför hävdas vara en angelägenhet för hela kulturmiljövården.

När den moderna kulturmiljövården en gång skapades fanns en stor tilltro till mänsklighetens förmåga att göra framsteg. Samhället

ansågs ständigt förändras från det sämre till det bättre och framtiden såg ljus ut. Samhället är emellertid inte längre detsamma och i dag finns inte mycket kvar av gårdagens optimism. Vi lever i en tid med en mer mörk syn på morgondagen. Det postmoderna tillståndet innebär att mänskligheten tappat tron på utvecklingen och inte längre ser lika hoppfullt på framtiden. Eftersom idén om utvecklingen utgör en förutsättning för kulturmiljövårdens arbete innebär den nya attityden en stor utmaning. För antikvarien har tidigare självklara värderingar och visioner eroderat och blivit otidsenliga. Uppdragsarkeologin har tappat självförtroendet och är osäker på om den har något meningsfullt att berätta. Tvivlet kommer bland annat till uttryck i olika försök att skapa ett existensberättigande genom att synas i media och väcka allmänhetens intresse på olika sätt. Men publikstatistik kan inte vara ett mått på kvalitet och sökandet efter popularitet har ett pris, det sker på bekostnad av en utvärdering av de berättelser som förmedlas och huruvida dessa kan sägas äga relevans.

Rapportens upplägg

Denna rapport resonerar i huvudsak om hur uppdragsarkeologin påverkas av det nya tillståndet och förklarar att ett nytt syfte med verksamheten behöver formuleras. För att kunna göra detta urskiljs två grundläggande former av arkeologi. Den första är modern och har som målsättning att förklara den sociala utvecklingen. Kunskap om villkoren för mänsklighetens framsteg anses värdefull eftersom den tros kunna bidra till bygget av morgondagens samhälle. Utvecklingen förklaras i berättelser med en – mer eller mindre tydlig – undertext som vanligen ansluter till konservativa, socialistiska eller liberala läror. För den andra arkeologin är arbetet med att förklara utvecklingen inte meningsfullt eftersom man inte längre tror på den. Postmodern arkeologi siktar i stället på att identifiera alternativa mål och förmedla andra historier. Bland dessa finns de med en samhällskritisk

agenda som menar att det förflutna kan vara en värdefull källa till motbilder. Genom att framställa det förflutna som en främmande värld – snarare än det ursprung vi utvecklats ur – anses arkeologin kunna arbeta med att synliggöra nutiden.

I rapporten redovisas hur den moderna arkeologin söker samhällsrelevans genom att konstruera stora berättelser utifrån olika politiska utvecklingsidéer. Det förklaras också att det politiska engagemanget förändrats i delar av den postmoderna arkeologin som, i stället för att arbeta med ideologiska helhetslösningar, söker legitimitet i enstaka frågor. I vår tids politiska landskap är de enstaka frågorna väsentliga och det är genom att arbeta med sådana som uppdragsarkeologin förklaras ha en framtid. I stället för att söka sig till de stora utvecklingsideologierna ges exempel på hur feminismens, miljörörelsens eller djurrättsrörelsens frågor också kan bli uppdragsarkeologins.

Målsättningen att synliggöra nutiden är inte enbart ett nytt syfte för arkeologin utan erbjuder även antikvarien andra bevarandeidéer att arbeta utifrån. Den postmoderna arkeologins målsättningar är därför av intresse för hela kulturmiljövården; kulturlämningar och kulturmiljöer är inte längre viktiga för att de skulle utgöra vårt kulturella arv och som sådana väsentliga för en positiv utveckling. Tvärtom är de som lämningar efter främmande mänskligheter ovärderliga påminnelser om andra sätt att vara.

Framåtskridandets arkeologi

Under upplysningen etablerades tron att mänskligheten kunde frigöra sig ifrån ett tillstånd av okunnighet och religiös villfarelse genom vetenskap och kritiskt förnuft. Förnuftet lovade att utveckla en mer human mänsklighet och ett högre materiellt välstånd. Upplysningsidéerna är det moderna tänkandets fundament (Porter 1995). Tanken

att mänskligheten kan göra framsteg och har förmåga att förbättras möjliggör den moderna arkeologin genom att förse den med den övergripande målsättningen att kartlägga och förklara mänsklighetens utveckling.

Idén om utveckling pekar mot framtiden. Arkeologins kartläggning av det förflutna sker i syfte att bidra till utvecklingen av en bättre framtid. Arkeologen Bo Gräslund är en av dem som förklarar att den person som saknar ett djupare tidsperspektiv bakåt har svårt att se framåt. Han klargör att kunskap om utvecklingshistorien är betydelsefull för den moderna beslutsfattarens möjligheter att se in i framtiden (1980:3). Även Göran Burenhult är tydlig i sin beskrivning av meningen med arkeologin. Det handlar om ett sökande efter en djupare kunskap om mänsklighetens utveckling och därmed orsakerna till att olika nutida samhällen ser ut som de gör (1991:9). En sådan arkeologi kan kartlägga kulturutvecklingen, bebyggelsens utveckling eller teknologins utveckling. Det sätt på vilket olika utvecklingslinjer möts och påverkar varandra under historiens lopp beskrivs i stora berättelser som länkar samman dåtid med nutid. Ett underliggande tema i berättelserna är förklaringen att utveckling skett i samband med människans stegvis förbättrade kontroll över naturen. Kunskap om elden, jordbrukets uppkomst, hjulet och metallhantverkets utveckling representerar alla viktiga framsteg i en historia om hur hon successivt förändrat sin natur genom att ta förnuftet till fånga. Människan har själv skapat förutsättningarna för sin befrielse från okunighetens tillstånd. Arkeologins berättelser om utvecklingen är en viktig del av det moderna projektet eftersom de skänker riktning och mening åt nutiden genom att skapa en känsla av att mänskligheten ständigt är på väg framåt.

För att förstå den moderna arkeologin måste den ses som forskningen om mänsklighetens utveckling och kartläggandet av civilisationspro-

cessen. Ren nyfikenhet kan inte vara ett tillräckligt skäl för att utöva institutionaliserad forntidsforskning. Arkeologin tjänar ett högre syfte och är en kunskap om villkoren för mänsklighetens framåtskridande. Som sådan är kunskapen värdefull eftersom den kan visa hur nutiden behöver organiseras för att framåtskridande ska ske.

Den moderna arkeologin är tydlig vad gäller forntidsforskningens relevans för samhället samt enig om kunskapens värde för den sociala utvecklingen. Däremot splittras den i olika föreställningar om varför utveckling sker. Olika stora berättelser förklarar utvecklingen på sitt eget sätt. Bland berättelserna kan arkeologier baserade i konservativa, socialistiska liksom liberala läror identifieras.

De stora berättelsernas ideologier

Modern arkeologi vill förklara utvecklingens villkor. Intresset för utveckling har den gemensamt med politiken som handlar om att beskriva verkligheten och att skapa förutsättningar för ett materiellt och socialt framåtskridande. I framtiden lovar de konservativa, socialistiska och liberala ideologierna att etablera ett idealt samhälle fritt från orättvisor och förtryck. Hur ett sådant samhälle i praktiken ser ut och vad som krävs för att uppnå det skiljer ideologierna åt. Beskrivningen av det förflutna är dock ett viktigt element för samtliga, eftersom de alla strävar efter att få titulera sig realistiska perspektiv på nutiden (White 1985).

Konservatism har beskrivits som en attityd snarare än en regelrätt ideologisk doktrin. Dess kärna är att dröja kvar vid det välkända och invanda. I grunden är inställningen till människans natur pessimistisk. Människan är förvisso en rationellt tänkande varelse men menas inte själv vara förmögen att utvecklas på ett bra sätt utan vägledning. Kulturen och traditionen erbjuder en sådan vägledning. De etablerar

en gemensam värdegrund som är välbeprövad och når ut på ett sätt som staten och lagen inte förmår (Tännsjö 2001). Traditionens grepp över medvetandet ses inte som ett hinder – förankring i ett kulturellt arv är tvärtom en förutsättning för att kunna utvecklas till en ansvarstagande person (Haage 2000).

Den rådande ordningen erbjuder välkända förutsättningar kring vilken vi kan samordna vårt handlande. Därför är det bra att hålla fast vid denna eftersom man vet vad man har men inte vad som kan fås vid ett försök att planmässigt förbättra världen. Det mänskliga förnuftet riskerar alltid att vara otillräckligt varför det är bättre att hålla sig till etablerade vanor och traditioner som sorterats fram genom en lång social utveckling. Finns det anledning att ändra i den rådande ordningen är det säkrast att lappa ihop det som redan finns, eftersom varje radikal ansats till grundläggande samhällsförändring är förknippad med ett risktagande (Tännsjö 2001). Samhället uppfattas vara alltför komplext för att kunna överblickas med säkerhet. Hävdvunna företeelser i vår samtid som inte har ett omedelbart nyttovärde ska därför inte behöva legitimera sig för att överleva eftersom deras funktion kan finnas även om den inte ögonblickligen står klar för oss (Haage 2000).

Kulturmiljövården kan av detta förstås vara förankrad i konservativa idéer om samhället och därmed är den en ideologisk verksamhet. Antikvariens försvar av intakta kulturmiljöer och motviljan att se dem förändras är att värna om traditionen. Arbetet med att definiera ett kulturarv handlar om att försvara den gemensamma värdegrund konservatismen uppfattar som nödvändig för människans positiva utveckling.

Teorier om idéspridning och anpassning till naturen, som används inom delar av arkeologin, är förklaringsmodeller som andas en kon-

servativ agenda. I bägge fall sägs utveckling ske utan att några egentliga beslut fattas av rationella individer. Den drivs exempelvis inte av konflikter över produktionsjord och ägande. I stället förklaras utveckling ha uppstått i samband med att innovationer sugits upp ifrån omgivande kulturer eller genom anpassning till naturens långsamma svängningar över århundradena. Den konservativa arkeologins budskap till nutidens beslutsfattare tycks vara att mänsklighetens sociala mognad hittills drivits framåt i sitt eget tempo. Det ideala framtida samhället torde därför kunna utvecklas utan någon planmässig omstrukturering av de existerande traditionerna.

Socialistiska ideologier motsätter sig konservativa argument som försvar av traditionella normer och värderingar samt de orättvisor dessa menas föra med sig. Siktet är inställt på ett jämlikt samhälle och tilltron till det rationella tänkandets förmåga att skapa ett sådant är stor. Välfärdsstaten beskrivs som människans befrielseprojekt eftersom den gör henne socialt oberoende. Trygghet i ett jämlikt kollektiv, där alla garanteras tillgång till bostad och arbete, utvecklar människan på bästa sätt. Socialismens ideologier, revolutionära så väl som reformistiska, värnar inte om traditionen likt konservatismen. Förträngningen av äldre kulturuttryck underlättar snarare planläggningen av det framtida samhället (Larsson 2006). En kulturmiljövård med ett konservativt program är därför svag i ett socialistiskt samhälle.

Socialismens grund är marxismens teori om samhällets stadievisa förändring där motsättningar mellan grupper med olika ställning i samhällsproduktionen ses som utvecklingens huvudsakliga drivkraft (Larsson 2006). Marxistisk arkeologi betonar i linje med detta den inre konflikten som utvecklingsprocessens kärna. Budskapet till nutiden är att värnandet av traditioner inte är nödvändigt för utvecklingen. Genom historiens lopp visas mänskligheten i stället gång på gång ha utvecklats först när existerande traditioner kastats åt sidan.

Tilltron till människans rationella förmåga är även stor hos *liberalismen*. Utveckling är för den liberale frukten av enskilda människors strävan efter lycka. Individens, snarare än kulturen eller samhällskollektivet, är den viktiga sociala enheten. Kollektiva gemenskaper förmår förvisso att vägleda människan på ett bra sätt men ett liberalt villkor är att hon själv har frihet att välja de gemenskaper hon ska ingå i. Den värdegemenskap konservatismen slår vakt om är ofrivillig och därför ett hinder för den individuella utvecklingen. Planmässiga lösningar av statlig karaktär anses också vara ett hinder för individens utvecklingsmöjligheter. Människan behöver ges utrymme att förverkliga sig själv genom att fritt få forma sin livsplan och sina konsumtionsmönster (Larsson 2006).

På 1980-talet började det produceras en arkeologi med liberala förtecken som intresserade sig för spelet mellan aktörer och en meningsgivande social struktur. Forntida människors handlande i olika situationer beskrevs inte som förutbestämt utan rymde ett mått av valfrihet. Denna arkeologi framställer en förhistoria fylld av individer vars avvägda handlingar drivit den sociala utvecklingen (Thomas 2004:121, 122).

Liberala arkeologier förklarar att utveckling sker vid tillfällen när individer lyckas frigöra sig från hämmande kollektiva värderingar. Det har exempelvis föreslagits att motiven bakom kolonisationen av Sydskandinavien under äldre stenålder var en önskan att fjärma sig från stela sociala ramverk i södra Europa (Fischer 1993:51 i Carlsson 1998:24). I en annan variant förklaras introduktionen av jordbruket under yngre stenålder vara en konsekvens av enskilda aktörers målsättning att ackumulera personlig prestige (t.ex. Gill 2003). Utveckling drivs i detta scenario av vad som närmast kan jämföras med individens vilja att förverkliga sig själv.

Liberala värderingar har numera även bäring på kulturmiljövårdens bevarandeargument. Vi har sedan en tid sett framväxten av en kulturindustri som betonar marknadens möjligheter (Andersson & Lindau 1998). Förhistorien har visat sig ha ett värde eftersom den kan säljas som upplevelse. Samtidigt har attraktiva kulturmiljöer börjat betraktas som värdefulla ekonomiska resurser för regional utveckling (Walsh 1990; Grundberg 2002). Affärsmässig värdering av kulturmiljöer för med sig ett nytt slags bevarandeargument för antikvarien att ta ställning till. Diskussionerna kring det planerade bygget av ett hotell med kallbadhus i Riddarfjärden i Stockholm hade ett sådant inslag. Exploateringen påpekades hota Stockholm som turiststad och marknadsföringen som »Nordens Venedig« (Nilsson 2007). Bygget handlade således om något mer än förändring av en kulturmiljö och beskrevs även som ett ekonomiskt hot mot stadens turismsektor.

Högerns och vänsterns stora berättelser om utvecklingens omständigheter utmanas sedan en tid av den liberala. Denna hävdar att framåtskridandet styrs av ekonomiska lagar, som om de får verka ostörda, kommer att eftersträva jämvikt och sprida välstånd till alla. För att uppnå detta är det inte bara nödvändigt att frigöra sig ifrån traditionen, det krävs även att de politiska försöken att planlägga ett jämlikt samhälle underställs ekonomins rationalitet. Brister i dagens värld beror på att det ekonomiska förnuftets principer ännu inte spridit sig till alla samhällen och samhällssektorer. Att omvända de kvarvarande områdena anses därmed nödvändigt för mänsklighetens framåtskridande (se Amin 2005 för en kritisk diskussion).

Arkeologins berättelser om utvecklingen är inte neutrala historier om det förflutna, utan har en tydlig maktpolitisk dimension. Arkeologerna beskriver förvisso forntiden men de erhåller mening och blir begripliga genom att ansluta till ett ideologiskt tankegods av ett visst slag. Konservativa, socialistiska och liberala arkeologier verkar för att

etablera en vis ideologi som en realistisk beskrivning av nutiden. Gemensamt för dessa ideologier är en stark tro på vetenskapen och den förnuftiga, tänkande människans förmåga att skapa ett bättre samhälle. Arkeologin har på så vis ett demokratiskt ansvar och det är viktigt att en beskrivning av utvecklingen inte systematiskt ges företräde framför andra. Arkeologer med olika övertygelser måste ges lika utrymme i diskussionerna om det förflutna.

Även kulturmiljövårdens bevarandearbete sker med siktet inställt på framtiden. En konservativ tro på värdet av en gemensam tradition är bevarandearbetets fundament. Den konservativa attityd som historiskt tampats med socialismens vilja att krossa traditionen utmanas i dag på ett nytt sätt av marknadsliberalismen. Konservativa värderingar har tidigare motställts samhällets ekonomiska expansion med liknande argument som framförts mot socialismens rationella planering. Det har handlat om att försvara traditionen och den gemensamma kulturen. I dag ser vi dock att själva kulturen börjat värderas ekonomiskt vilket ställer det konservativa kulturmiljövårdsarbetet inför nya tankemödor. Marknaden för regional utveckling och kulturturism visar intresse för bevarandet av kulturmiljöer och platsbundna traditioner. Orsakerna till detta har dock inte med konservativa värderingar att göra utan botten i en efterfrågan. Viljan att bevara är inte starkare än den ekonomiska nyttan.

Tvivlet på framsteget

Kärnvapen, miljöförstöring och västs obevekliga ekonomiska exploatering av tredje världen är några av de »framsteg« som skapat mistro mot idén att det rena förnuftet kan leverera en bättre framtid. Förvisso har naturvetenskapen förbättrat det materiella livet i delar av världen men upplysningsprojektet lovade även människan social utveckling och frigörelse. Någon sådan har inte infunnit sig utan världen är

full av problem, orättvisor och motsättningar som menas ha uppstått just på grund av en okritisk hållning till det rationella tänkandet (Liedman 1997).

Tvivet på det moderna projektet har skapat ett postmodernt tillstånd fyllt av människor som ifrågasätter upplysningsfilosofernas idéer liksom de stora ideologiernas löften om en utopisk framtid (Lyotard 1988). Misstron mot utvecklingstanken har försatt arkeologin i en krissituation. Berättelserna som ska förklara utvecklingens drivkrafter har förlorat sin relevans. Kan det verkligen vara meningsfullt att förmedla historier om mänsklighetens framåtskridande och förnuftets utveckling när ingen längre tror på framsteget? Tveksamheten gentemot de stora berättelserna har inom arkeologin visat sig i ett sökande efter nya sätt att göra arkeologi och en vilja att identifiera alternativa kunskapsmål (t.ex. Burström 2004).

Det är inte bara arkeologin som fått problem genom att de stora berättelserna förlorat sin självklara legitimitet. Även politiken har satts i gungning. De politiska ungdomsförbunden har fått svårt att rekrytera nya medlemmar. Intresset för politik uppges dock inte ha minskat utan samhällsengagemanget tar sig i stället andra uttryck. Nya sociala rörelser som intresserar sig för vad som kallas »enstaka frågor« har för många ersatt de politiska doktrinernas helhetslösningar (Thörn 2002; Tromb 2004/2005). Politikens intresseskifte från ideologier till enstaka frågor är viktig för den arkeologi som söker ett nytt samhällsuppdrag och vill identifiera alternativa målsättningar. Beskrivningar av det förflutna torde vara lika viktiga för de nya sociala rörelsernas legitimitet som de varit för de stora ideologierna.

Modellen för kunskapsproduktion

Behovet att skriva förhistoria i en annan skepnad än den stora berättelsen karaktäriserar delar av den arkeologi som producerats sedan åtminstone början av 1990-talet (t.ex. Thomas 1991; Tilley 1999). Tolkande arkeologi, kontemplativ arkeologi, mikroarkeologi och samtidsarkeologi är några exempel på svenska försök att tillkännage nya sätt och anledningar att göra arkeologi (Carlsson 1998; Karlsson 1999; Fahlander 2003; Burström 2007). Motsvarande sökande efter nya arkeologier har ännu inte syns till inom uppdragsarkeologin. En orsak till detta kan vara att denna standardiserats för att effektivt passa in i samhällsadministrationen (Welinder 2003:94–96). Kulturmiljövården förefaller ha funderat mer på frågor om metodutveckling, organisation och kostnadseffektivitet, och mindre på arkeologins övergripande syfte.

Den vetenskapliga produktionen av kunskap förutsätter att forskaren kan avskärma sig från den omgivande världens särintressen. Hypoteser testas och experiment genomförs i ett föreställt isolerat tillstånd. Tanken är att forskaren och dennes arbete kan lösgöras från allt sökande efter värde, mening och mål. Först efter att ha producerats sipprar den rena kunskapen så småningom ut från laboratorier till den mänskliga erfarenhetens sfär där den fångas upp och politiseras. Vetenskapens och politikens världar kan enligt denna utsippringsmodell särskiljas ifrån varandra. Allmänheten kan under inga omständigheter bidra till att ifrågasätta kunskapen. De kan endast välja att lyssna eller inte lyssna, att bruka eller missbruka den (Latour 2006).

Uppdragsarkeologin är organiserad i förhållande till denna idé om kunskapsproduktionen. Uppgiften är att undersöka hotade fornlämningar med en lämplig vetenskaplig metod och att skriva rapporter

om arbetet som ska komma forskningen till gagn. I detta system är fältarkeologens arbetsroll mer forskningsassistentens än den självständiga förhistorikerns. Ansvaret är först och främst att producera data av god kvalitet. Forskningen ska kunna använda dokumentationen för att bygga och testa modeller över utvecklingen. Kunskapen kan sedan spridas till omvärlden där den kan komma till nytta.

Ingenting av utsippringsmodellens idé om kunskapsproduktion kan sägas vara särskilt trovärdig i dag. Antagandet att det går att skapa en skarp skiljelinje mellan vetenskaplig kunskapsproduktion och mänskliga värderingar har förklarats vara en myt (Latour 2006). Detta gäller även arkeologins utforskande av den sociala utvecklingen.

Fältarkeologins begränsade position i produktionen av kunskap om förhistorien håller på att förändras (Ersgård 2007:15, 16). Kraven på uppdragsarkeologin är högre i dag än när systemet skapades. Det handlar inte bara om att gräva ut fornlämningar och att rapportera om arbetet utan det frigörs även resurser för egen forskning och förmedling av resultat. Uppdragsarkeologerna förväntas själva berätta om det förflutna och det publiceras numera ett stort antal fördjupningsarbeten i form av böcker och artiklar varje år. En generellt hållen kritik beskriver denna produktion som i stort sätt begränsad till regionala jämförelser. Deskriptiva redovisningar av det undersökta materialet har givits för stort utrymme i förhållande till kulturhistorisk problematisering och reflektion (Ersgård 2007:19).

Utsippringsmodellens idé om kunskapsproduktion fråntar forskaren ansvaret för både intentionerna med sitt arbete och konsekvenserna av sina problemformuleringar. Historieskrivning har dock alltid konsekvenser i samtiden. Utsippringsmodellens övergivande innebär inte bara att uppdragsarkeologerna själva måste ansvara för den förhistoria som skrivs, de måste också ges möjlighet att ta ett sådant ansvar av det

system som organiserar verksamheten. Åtagandet ligger i ett erkännande: att den förhistoria som framställs har producerats i ett särskilt syfte.

Uppdragsarkeologi och förmedling

Intresset för forntiden är antagligen större nu än det någonsin varit tidigare (Welinder 2003). Frågan om vad arkeologer egentligen har att berätta och de syften berättandet tjänar aktualiseras av detta intresse. Diskussioner som förts om förmedlingen av förhistoria har mestadels berört hur nyfikenheten kan tas tillvara genom att allmänhetens delaktighet i kunskapsproduktionen ökas (Karlsson & Nilsson 2001; Svanberg & Wahlgren 2007). Målsättningen att engagera allmänheten i forskningsprocessen kan ses som ett försök att hitta en ny utgångspunkt för kunskapsproduktionen efter utsippringsmodellens övergivande. Relevanta problem att arbeta med för de arkeologer som vill göra något annat än att förmedla stora berättelser anses finnas i de frågor som engagerar människor i dag. Problemet är att identifiera frågorna och hitta sätt att arbeta med dem utifrån ett arkeologiskt perspektiv.

All kvalitativ kulturell produktion har ett budskap. Det finns en avsändare med någonting viktigt att berätta om världen. En förutsättning för att lyckas med en förmedlingsinsats är således att ha någonting väsentligt att berätta. Misstron mot de stora berättelserna innebär att arkeologin gått miste om sitt övergripande budskap och den framstår som en verksamhet utan värdefullt innehåll. Sökandet efter allmänhetens engagemang är uttryck för en strävan att ge arkeologin ett meningsfullt innehåll.

De nya sociala rörelserna betecknar ett samhällsengagemang efter de stora ideologierna. Rörelserna väcker nya frågor om framtiden och det förflutna. Samhällskritiken som miljörörelsen, feminismen, djurrätts-

rörelsen och antirasismen framfört är exempel på enstaka frågor som berör många människor i dag. En stor del av uppdragsarkeologins arkeologer är engagerade i dessa rörelsers frågor men ges på grund av yrkesidentiteten – som forskningsassistenter – inte utrymme att verka för dem inom ramarna för sitt arbete. Genom att uppmanas omsätta sitt samhällsengagemang i sitt arbete kan sökandet efter nya målsättningar för uppdragsarkeologin också riktas mot den egna kåren. Arkeologerna är en del av allmänheten och har dessutom de nödvändiga kunskaper om källmaterialet som behövs för att formulera alternativa forntider. Det handlar om att lyfta fram arkeologer som förstår att beskrivningar av det förflutna också är beskrivningar av nuet; de arkeologer som vill något mer än att redogöra för utgrävningen av en fornlämning, som vill skriva nya historier eftersom de inser att makten över det förflutna också är makt över samtiden.

Samhällsengagerad arkeologi

Det finns flera förebilder för en samhällsengagerad uppdragsarkeologi med en agenda i takt med tiden. Samtliga kan sägas dela en samhällskritisk agenda. Genusarkeologin är en sådan. Här ges perspektiv på det förflutna som ska bidra till kvinnans frigörelseprojekt. Kritiken är riktad mot nutidens maktstrukturer som skapar ett samhälle där mannen överordnats kvinnan (Conkey & Gero 1991; Göransson 1999; Thedén 2004). Eftersom genusarkeologin inte försöker gömma sina målsättningar bakom en fasad av objektiv vetenskaplighet, utan i stället klargör sin dagordning, kan den också sägas ta ett ansvar för den förhistoria som framställs. Genusarkeologin erkänner att den är skriven utifrån ett särskilt perspektiv och i ett särskilt syfte. Här finns ingen osäkerhet kring vad forskningen kan bidra med i nutiden. Den har ett tydligt budskap och någonting väsentligt att förmedla.

De stora berättelsernas arkeologier grundar sin människosyn i ett för-

nuft som förkunnas vara universellt och därför omfattar alla människor i alla tider. Feministisk kritik har dock påpekat att denna människosyn definierats utifrån en manlig norm. Postkolonial kritik menar dessutom att den är specifikt västerländsk. Västerlandets idé om människan är långt ifrån allmänmänsklig. Den förklaras snarare vara uttryck för en krets välbeställda europeiska mäns uttolkning av tillvaron som rättfärdigar en vit, manlig, heterosexuell, europeisk kultur på bekostnad av andra kulturer (Jonsson 2005).

Utgångspunkt för en uppdragsarkeologi med ett nytt slags samhälls-engagemang kan vara att synliggöra idéer som utmärker vår tid. För en sådan arkeologi är forntida människors förståelse av sig själva och världen kvalitativt annorlunda än för nutidens moderna människor. Fornsaker och fornlämningar är i detta avseende ovärderliga, inte för att de skulle vara källor till kunskap om utvecklingen, utan för att de är uttryck för andra sätt att leva. Arkeologens arbete med att förstå vad det var att vara människa i går är ett arbete vars målsättning är att synliggöra vad det innebär att vara människa i dag.

Exempel på en arkeologi som tänker på detta vis kan vara forskningen om forntida kroppsuppfattningar. Denna har rötter i feminismens kritik och påpekar att arkeologin regelmässigt utgår från en modern föreställning om kroppen i studier av det förflutna; en förståelse som framställs som universell, likadan i alla tider och på alla platser. Den moderna idén om kroppen skiljer en naturlig kropp från en kulturell själ. Genom kroppen förmedlar vi vilka vi egentligen är, »på insidan«. Modeindustrin nyttjar detta sätt att förstå hur kroppen och kläder används för att uttrycka en inre identitet. Smink, smycken, tatueringar, frisyren är andra material människor använder för att synliggöra sitt immateriella jag. Den naturliga kroppen svälts anorektiskt, byggs upp med anabola steroider och skärs i av en skönhetskirurgi. Det är en kroppspolitik som arkeologin bidrar till att legitimera genom att den

ges en historisk förankring och beskrivs som allmänmänsklig. En arkeologi som vill debattera dessa idéer visar att dagens kroppspolitik har ingenting med det avlägset förflutna att göra utan är konstruerad under den sentida moderniteten. Eftersom vårt sätt att se på kroppen är kulturspecifikt snarare än universellt menas synsättet också kunna förändras. Analyser av forntida kroppsuppfattningar skapar utrymme för reflektion över dagens idé om kroppen. Dessa arkeologers forntidsstudier kan sägas vara medel för att uppnå ett tydligt nutidsanalytiskt mål (Hamilakis m.fl. 2002; Fowler 2004; Back Danielsson 2007).

Kritik mot modernitetens separation av natur och kultur är ett tema som också går igen i den fenomenologiska landskapsarkeologin. Denna reagerar mot en arkeologi som överfört moderna idéer om landskapet på det förflutna och därmed framställt dessa som allmänmänskliga: att forntida människor skulle ha urskiljt en själslös beräkningsbar natur som det stod dem fritt att exploatera. I stället produceras en bild av forntidens landskap som fyllt av värden och platser med för oss främmande meningar (Tilley 1994, 1999; Bradley 2000; Wall 2003). Exploateringen av naturen som sker i dag är inte en ofrånkomlig konsekvens av utvecklingen utan ett resultat av ett sentida tänkande vilket skalat bort landskapets alternativa värden och förkastat dessa som ointressanta. Budskapet tycks vara att den attityd som anses leda till jordens undergång är den moderna människans och ingen annans. Genom att lyfta fram främmande tiders förståelse av landskapet som annorlunda synliggörs de moderna idéerna om det. Fenomen som för oss är själslös natur och något som ägs och kan utvinnas, var för andra meningsfulla platser med en särskild betydelse. Den fenomenologiska landskapsarkeologin tangerar på detta vis miljörelsens mål att etablera ett ekologiskt balanserat samhälle i motsats till industrisamhällets strävan efter tillväxt. Ekologismen ser inte människan som naturens herre utan betraktar henne som en del av densamma (Larsson 2006). Synsättet löser upp separationen av natur från kultur genom

att se djur, växter, människor och annan materia som delar i samma globala organism.

Ekologismens visioner om naturlig balans är inte bara aktuella inom arkeologin utan berör även kulturmiljövårdens antikvarier. Anläggandet av vindkraftsparker innebär en förändring av det öppna landskapet och från Tyskland rapporteras hundratals kyrktak ha utrustats med solpaneler. Det senare är något som den svenska kyrkan har visat sig intresserade av (Anderberg 2007, Ramqvist 2007). Idén om en global organism i balans motsätter sig inte heller kreationismens föreställningar om skapelsen och en världssjäl. Viljan att ställa om samhället är dock, utifrån ett konservativt perspektiv, radikal och hotar traditionens platser och miljöer: de platser som menats vara så viktiga för människans möjlighet att utvecklas på bästa sätt. Konservatismens och ekologismens motsatta intressen speglar olika föreställningar om hur ett hållbart framtida samhälle ser ut och vilket värde traditionens kulturmiljöer tros ha för utvecklingen.

Kött är mord

– skisser till en djurrättsarkeologi

Ytterligare ett exempel på en arkeologi med engagemang i enstaka frågor kan diskuteras i förhållande till djurrättsrörelsen. Rörelsen är en utomparlamentarisk sammanslutning som kämpar mot ett samhällssystem där djur hanteras som slit-och släng varor. Köttindustrins behandling av djur som varelser utan känslor eller egna intressen anses oacceptabel. Djuren föds upp i burar, stressas, transporteras långa sträckor på ett obarmhärtigt sätt för att till slut slaktas med brutala metoder i fabriker. Köttindustrins produktion är inte bara grym utan också enormt resurskrävande. Jämfört med produktion av vegetabilier tar den långt mer mark och vatten i anspråk för att skapa samma näringsinnehåll. I en värld där mat och energi inte räcker till för alla

behöver västs konsumtionsvanor läggas om av solidaritet med världens svältande. Djurrättsfrågor har låg status hos de organiserade politiska rörelserna men engagerar många yngre människor som agerar genom att vägra äta kött (Linton 2000).

Avståndet mellan djurrättsrörelsen och arkeologin kan tyckas långt. Så är dock inte fallet. Det sätt på vilket djurrättsrörelsen berörs av förhistorien har beskrivits så här: »Att kämpa emot den oerhörda tyngd som ligger i årtusenden av oreflekterat mänskligt utnyttjande av djur är inte lätt.« (Linton 2000: 174, 175). Situationen att människan har en lång historia av köttätande är ett problem för en rörelse som ifrågasätter denna konsumtion. Detta betyder dock inte att gårdagens konsumtion av djur är jämförbar med dagens. Förr fanns en närhet mellan djur och människor på ett helt annat sätt än i dag. De moderna produktionsförhållandena har emellertid skapat ett avstånd som gör det möjligt att presentera tänkande varelser som köttprodukter, likvärdiga vilken annan vara som helst. Djuren som äts under förhistorien var sannolikt inte anonyma för människan och chansen att de betraktades som köttprodukter är liten.

Den arkeologi som arbetat med djur har likväl till stor del behandlat dem som konsumtionsprodukter (t.ex. Welinder m.fl. 1998). Djur har beskrivits mer som källor till mat och kläder än som varelser med känslor och rättigheter. Även djurhanteringen förklaras ha effektiviserats under årtusendenas lopp. Introduktionen av jordbruk var ett viktigt steg i rationaliseringsprocessen, liksom fåhusets införande. Eftersom forntida människor framställs som om de förhöll sig till djuren på ett liknande sätt som den moderna människan kan arkeologin sägas bidra till legitimeringen av köttindustrins djurhantering eftersom denna framställs som ett obestridligt resultat av mänsklighetens utveckling.

Västvärldens djurhantering har samband med religiösa värderingar

som gör gällande att människan är skapad till Guds avbild. Djur står inte Gud lika nära och kan därför användas av människan till sina syften (Röcklinsberg 2004). I stället för att framställa djur som mänsklighetens redskap kan en arkeologi som arbetar med förkristen tid problematisera en historiesyn som gagnar köttindustrin och välja alternativet att gå djurrättsrörelsens ärenden.

I det arkeologiska materialet från den yngre stenåldern finns Gullrumskammen som sannolikt föreställer en älg som föder en människa. Födelse scenen pekar på att vi kan ha att göra med ett samhälle organiserat kring en mytologi vilken beskrev djur som olika släkters förfäder. Tron på ett sådant släktskap kan mycket väl ha inneburit att jakten och konsumtionen av djur omgärdades av särskilda regler och tabun (Gill 2003). Om så varit fallet tillskrevs djuren även vissa rättigheter. Gränserna mellan djur och människa förefaller därför inte ha varit lika skarpa under forntiden som de är för oss i dag. Från bronsåldern finns hållristningar med tidelagsscener. Föreningen av djur och människa eller kanske gudar och djur vittnar om en mytologi där djur kan ha spelat en viktig roll. Vid Apalle i Uppland har det undersökts ett hus där djurkäftar grävts ner under golvet (Ullén 1997). Fyndet antyder att djuren kan ha tillskrivits en funktion i hushållet som över-skred rollen som näringskälla, de hade även ett annat värde. Audhumbla och Särimner är exempel på prominenta djur från den vikingatida mytologin. Föreställningarna om dessa djurs betydelse för samhällets uppkomst och det fortsatta livet efter detta låter påskina att också järnålderns människor begrundade sitt förhållande till djuren. En reflektion som kan ha inverkat på hur boskap och svin hanterades i det dagliga livet.

Med utgångspunkt i sökandet efter djurs forntida jämställdhet, snarare än underordning, förefaller det möjligt att ifrågasätta föreställningen att människor aldrig reflekterat över sitt köttätande. Snarare verkar hon

ständigt ha funderat över djurens status i samhället och de kan mycket väl ha tillskrivits olika rättigheter. Djuren har alltid varit någonting mer än mat. Genom att berätta om hur människor förr förstod sin relation till djurvärlden skulle arkeologin kunna förmedla att dagens attityd gentemot djur är allt annat än allmänmännisklig. Det är bara nutida människor som reducerar djur till proteiner. En arkeologi som driver frågan om djurens rättigheter är politiskt medveten och skrivs i ett särskilt syfte. För att kunna producera en sådan forntid behövs både en arkeologi befolkad av arkeologer med intresse av att driva dessa frågeställningar och en arkeologi som accepterar att det görs.

Framtidens uppdragsarkeologi

Kulturmiljövården är en del av kulturpolitiken och därför involverad i kampen om att beskriva verkligheten. För den konservative är kulturell förankring värdefull och avgörande för människans utveckling. Kulturpolitikens mål är, utifrån en konservativ agenda, att lyfta fram »våra« gemensamma värderingar och att förvalta det kulturella arvet så att nästa generation får möjlighet att lära in de rätta synsätten. Den vänsterradikale delar inte denna syn på kulturen utan kulturpolitikens mål borde snarare vara att kulturella och sociala värderingar synliggörs. Kulturarbetet handlar om att skapa ett forum för kritik och samtidsanalys. För den marknadsliberale har kulturen främst ett värde som förströelse och underhållning, den tillhandahåller en möjlighet till avkoppling och rekreation.

En av kulturmiljövårdens stora paradoxer är att så många av medarbetarna förefaller sympatisera åt vänster i sina privata politiska åsikter samtidigt som de genom sitt yrke förväntas verka för konservativa värderingar. Kulturmiljövårdens utmaning för framtiden är att arbeta med ett öppet sinne och inte per automatik försvara ett konservativt perspektiv på utvecklingen. Arkeologer med olika samhällsengage-

mang behöver få möjlighet att komma till tals. De nya sociala rörelserna har samtliga en agenda på vänsterkanten och någonting väsentligt att berätta men får i dagsläget inte sina historier skrivna av uppdragsarkeologin. Feminismen, miljörörelsen och djurrättsrörelsen söker alla en alternativ framtid. Genom att förse dem med alternativa förhistorier kan uppdragsarkeologin delta aktivt i arbetet med att beskriva nutidens verklighet. Uppdragsarkeologin är tillräcklig stor för att rymma både moderna utvecklingsarkeologier och postmoderna utvecklingskritiska perspektiv.

Uppdragsarkeologin kan vissa år omsätta hundratals miljoner kronor. Pengarna livnär ett stort antal heltidsanställda arkeologer. Så länge det byggs vägar, järnvägar, arbetsplatser och bostäder, kommer dessa att ha ekonomiska förutsättningar att skriva. Uppdragsarkeologin är oberoende av statsanslag. Kulturminneslagen erbjuder en försörjningstrygghet som är unik för kultursektorn. Uppdragsarkeologin är heller inte beroende av att sälja en slutprodukt på en marknad; en omständighet att avundas för konstnärer, författare eller andra som delar ett nutidsanalytiskt engagemang men som har en mycket svårare försörjningssituation. För att uppdragsarkeologin ska kunna bli en verksamhet med någonting värdefullt att berätta behöver den se över den etablerade historiesynen så att andra röster än de kulturkonservativa får chansen att göra sig hörda.

Synen på det förflutna som en främmande värld snarare än vårt ursprung skapar inte bara förutsättningar för en ny uppdragsarkeologi; den ger även antikvarien möjlighet att formulera andra bevarandestrategier än de som konservatismen dikterar. Forntidens föremål och platser är, som ovärderliga lämningar efter *andra* mäskligheter, inte i bokstavig betydelse *vårt* kulturarv. Som främmande fenomen erbjuder de i stället tillfälle till reflektion över nutiden. Därför är det en viktig uppgift att finna sätt att infoga dem i nutidens miljöer så att

mötet med det främmande frammanas (Burström 2001). Tillbyggnader och ombyggnader i och omkring miljöerna har potential att generera värdefulla kontraster och behöver därför inte upplevas som ett hot mot det framtida samhället.

Nu, när uppdragsarkeologin inte bara förväntas producera undersökningsrapporter utan även berättelser om det förflutna är det viktigt att enskilda arkeologer uppmanas lyfta fram sitt samhällsengagemang. Självbilden som distanserad vetenskapsman behöver förvandlas till idén om den nutidsanalyserande kulturarbetaren. Riksantikvarieämbetets undersökningsverksamhet förefaller ha påbörjat ett försiktigt sökande efter en ny yrkesidentitet. Nätverk med arkeologer som arbetar med särskilda frågor snarare än enskilda tidsperioder har bildats (Ersgård 2007). För att lyckas skapa en uppdragsarkeologi som har utgångspunkt i nutidsfrågor är det viktigt att syftet med historieskrivningen föregår analysen av källmaterialet. Bygget av nätverk med arkeologer engagerade i olika samtida frågor kan vara ett sätt att påbörja en omvandling av uppdragsarkeologin från en verksamhet med lågt självförtroende till en verksamhet med viktig historieskrivning att förmedla. I nätverk som anordnar konferenser, seminarier och möten kan arkeologerna träffa likasinnade och tillsammans lösa problemet om hur deras särskilda engagemang kan omsättas i en forntidsberättelse. Kan berättelser av ett sådant slag börja produceras följer också möjligheten att skapa ett intresse för forntiden hos nya grupper i vårt samhälle.

Det uppdragsarkeologiska systemet har nyligen förändrats. Tidigare var det arkeologerna själva som skulle vara »förebildliga«. Makten över historieskrivningen fanns i arkeologernas egna pennor. I dag har denna makt flyttats till länsstyrelsernas tjänstemän som inte bara ska överse upphandlingen av undersökningar utan har även att besluta om de fördjupningsstudier som produceras. Det handlar uppskattningsvis

om historieskrivning för tiotals miljoner kronor varje år. Detta är ett stort ansvar och förutsätter att tjänstemännen har god inblick i historieskrivningens problem och accepterar det demokratiska kravet, att inte bara en slags berättelse produceras. I framtiden får vi förhoppningsvis se beställningar av förhistorier som inte bara skriver stora berättelser utan också utforskar feministiska perspektiv eller går miljörelsen och andra sociala rörelser till mötes. Alla har rätt att få sin historia skriven.

Alla arkeologier har politiska implikationer i nutiden. Det finns ingen värdeneutral historieskrivning. I arbetet med att utveckla uppdragsarkeologins förmedling är det viktigt att ha med sig den forskning som i dag rört sig bortom arkeologikritiken och i stället arbetar för att konstruera nya forntider. Denna arkeologi är medveten om att den producerar en förståelse av forntiden från en position i nuet. För att uppdragsarkeologin på ett liknande sätt ska bli medveten om sina undertexter behövs en förändrad yrkesidentitet: arkeologen analyserar samtiden först, därefter börjar arbetet med att gräva, skriva och berätta förhistoria. En arkeologi som vet att den har någonting meningsfullt att berätta har också någonting värdefullt att förmedla.

Referenser

- Amin, S. 2005. *Det liberala viruset*. Stockholm.
- Anderberg, J. 2007. Ärkebiskopen stöder solceller på kyrktak. *Dagens Nyheter*. 2007-12-22.
- Andersson, P. & Lindau, J. 1998. *Den nya kulturrevolutionen*. Stockholm.
- Back Danielsson, I-M. 2007. *Masking Moments. The Transitions of Bodies and Beings in Late Iron Age Scandinavia*. Stockholm.
- Bradley, R. 2000. *An Archaeology of Natural Places*. London & New York.
- Burenhult, G. 1991. *Arkeologi i Sverige*. Fångstfolk och herdar. Höganäs.
- Burström, M. 2001. Cultural Heritage and Antiquarian Attitude. *Current Swedish Archaeology*. Vol 9.
- Burström, M. 2004. Stora frågor eller säkra svar? Om arkeologins kunskapsmål. I: Andersson, P. & Welinder, S. (red.) *Mellan Thomsen och Däniken. Oenig diskussion kring alternativ arkeologi*. Lindome.
- Burström, M. 2007. *Samtidsarkeologi: introduktion till ett forskningsfält*. Lund.
- Carlsson, A. 1998. *Tolkande arkeologi och svensk forntidshistoria*. Stenåldern. Stockholm.
- Ersgård, L. 2007. Det uppdragsarkeologiska alternativet. *Det förflutna är att räkna med*. Stockholm.
- Fahlander, F. 2003. *The Materiality of Serial Practice. A Microarchaeology of Burial*. Göteborg.
- Fischer, A. 1993. Senpalæolitikum. *Da klinger i Muld... 25 års arkæologi i Danmark*. Aarhus.
- Fowler, C. 2004. *The Archaeology of Personhood. An Anthropological Approach*. London & New York.
- Conkey, M. & Gero, J. (red.) 1991. *Engendering Archaeology. Women and Prehistory*. Oxford.
- Gill, A. 2003. *Stenålder i Mälardalen*. Stockholm.
- Grundberg, J. 2002. *Kulturarv, turism och regional utveckling*. Östersund.
- Gräslund, B. 1980. *Perspektiv på vår äldsta historia*. Stockholm.

- Göransson, E-M. 1999. *Bilder av kvinnor och kvinnlighet. Genus och kroppsspråk under övergången till kristendomen*. Stockholm.
- Haage, F. 2000. *Nycklar till modern konservatism*. Stockholm.
- Hamilakis, Y., Pluciennick, M. & Tarlow, S. (red.) 2002. *Thinking through the Body. Archaeologies of Corporeality*. New York.
- Jonsson, S. 2005. *Världen i vitögat. Tre essäer om västerländsk kultur*. Stockholm.
- Karlsson, H. 1999. Conversation in front of a megalith: a contemplative approach to archaeology and our interpretative existence. *Current Swedish Archaeology. Vol 7*.
- Karlsson, H. & Nilsson, B. 2001. *Arkeologins publika relation. En kritisk rannsaking*. Göteborg.
- Larsson, R. 2006. *Politiska ideologier i vår tid*. Lund.
- Latour, B. 2006. Från sakligheter till angelägenheter. *Fronesis nr 21*. Kunskap.
- Liedman, S-E. 1997. *I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria*. Stockholm.
- Linton, M. 2000. *Veganerna – en bok om dom som stör*. Stockholm.
- Lyotard, J. F. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester.
- Nilsson, K. 2007. Majoritet emot badringen. *Dagens Nyheter*. 2007-09-16.
- Porter, R. 1995. *Upplysningen. En introduktion*. Göteborg.
- Ramqvist, P. 2007. Nej till el från himlen. *Dagens Nyheter*. 2007-12-21.
- Röcklinsberg, H. 2004. Guds avbild respekterar djurens rätt. *Svenska Dagbladet*. 2004-07-17.
- Svanberg, F. & Wahlgren, K. H. 2007. *Publik arkeologi*. Stockholm.
- Thedéén, S. 2004. *Gränser i livet – gränser i landskapet. Generationsrelationer och rituella praktiker i södermanländska bronsålderslandskap*. Stockholm.
- Thomas, J. 1991. *Rethinking the Neolithic*. Cambridge.
- Thomas, J. 2004. *Archaeology and Modernity*. London & New York.
- Tilley, C. 1994. *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*. Oxford.
- Tilley, C. 1999. *Metaphor and Material Culture*. Oxford.
- Thörn, H. 2002. *Globaliseringens dimensioner: nationalstat, världssambälle, demokrati och sociala rörelser*. Stockholm.
- Tromb. 2004/2005. *Dom kallar oss slackers. Den demokratiska kulissen*. Göteborg.
- Tännsjö, T. 2001. *Konservatism*. Stockholm.

- Ullén, I. 1997. *Bronsåldersboplatsen vid Apalle i Uppland*. UV Uppsala rapport 1997:64.
- Wall, Å. 2003. *De hägnade bergens landskap. Om den äldre järnåldern på Södertörn*. Stockholm.
- Walsh, K. 1990. The Post-Modern Threat to the Past. I: Bapty, I. & Yates, T. (red.) *Archaeology after Structuralism*. London.
- Welinder, S. 2003. *Min svenska arkeologihistoria. Ett ekonomiskt och socialt perspektiv på 1900-talet*. Lund.
- Welinder, S., Pedersen, E. A. & Widgren, M. 1998. *Jordbrukets första femtusen år. 4000 f.Kr.–1000 e. Kr.* Stockholm.
- White, H. 1985. Interpretation in history. *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism*. Baltimore & London.

På uppdrag av programenheten vid Riksantikvarieämbetets samhällsavdelning har jag ombetts skriva en rapport om kulturmiljövård och förmedling, med särskilt fokus på uppdragsarkeologi. Rapporten som skrevs under november och december 2007 ska fungera som ett diskussionsunderlag för enhetens fortgående analys av kulturmiljövårdens och uppdragsarkeologins roll i samhället. Rapportens målsättning är att visa hur vår tids stora ideologier ger arkeologin en mening och ett idéinnehåll att förmedla. En uppdragsarkeologi som inte har kunskap om hur dess berättelser om det förflutna erhåller innebörd från andra dominanta berättelser har svårt att bedriva en väsentlig förmedlande verksamhet. I texten diskuteras arkeologins relation till utvecklingstanken, den moderna tidens tre stora ideologier samt hur ett postmodernt tillstånd har skapat möjligheten att förmedla andra sätt att förstå världen.